

פתחון כרה

עלון מס' 295

עלון ישיבת ההסדר פתח תקווה

את תגובתו הראשונית של משה "מי אנוכי כי אלך אל פרעה" ניתן להבין כהלם ראשוני. על כך משיב לו הא-להים "כי אהיה עימך, וזה לך האות – כי אנוכי שלחתיך!".

מה משמעות האות? לענ"ד, האות הוא הבחירה במשה עצמו. ד' נזף במשה בחיבה ומבהיר לו, שאם הוא בחר במישהו כנראה שזה אות מספיק לכך שהוא מתאים לתפקיד. אין ממנים שליח אם אינו יכול לבצע את שליחותו, ואם מינו הרי שאין כל תוקף לשליחות. לפיכך מסביר ד' למשה כי אם הוא מינה אותו לשליח (לכה ואשלחך) הרי שחזקה שביכולתו למלא את השליחות. אולם גם לאחר מכן משה מתעקש לשאול עם מי יש לו הכבוד לדבר וגם המשך פסוק י"ד ופסוק ט"ו מצביעים על חוסר שכנוע של משה:

"ויאמר א-להים אל משה: אהיה אשר אהיה:

ויאמר: כה תאמר לבני ישראל – אהיה שלחני אליכם:

ויאמר עוד א-להים אל משה: כה תאמר אל בני ישראל..."

ריבוי מילת 'ויאמר' מצביע על אמירות רבות, שבין אחת לאחת יש אתנחתא. נראה שהאמירות הרבות באות לשכנע את משה, שאף אם הוא שותק, בוחן כליות ולב יודע מה בליבו וממשיך לשכנע אותו.

מי מפרד משליחות?/עזיה לוי

בכל פעם שאני קורא את הדיאלוגים בין ד' למשה, אני נתקף מבוכה. בקריאה מהירה של פרשת שמות ופרשת וארא, משה מצטייר לא כמאמין תמים בד', אלא כספקן, כמעט פחדן ומנסה לברוח משליחותו חס ושלום. שוב ושוב פונה אליו ד' בציווי, ובכל פעם מחדש משה מזכיר שהוא לא מתאים לדעתו, ואף לאחר שחורה בו אף ד' הוא אינו נסוג מעמדתו. על מנת לנסות להבין ולפתור את המבוכה נקרא את פסוקי הדיאלוגים מכונסים יחד¹:

"..ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים:

ויאמר משה אל הא-להים: מי אנוכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים:

ויאמר: כי אהיה עמך, וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך...

ויאמר משה אל הא-להים: הנה אנוכי בא אל בני ישראל, ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם. ואמרו לי מה שמו – מה אמר אליהם:

ויאמר א-להים אל משה אהיה אשר אהיה"

וארא
כ"ד טבת תשע"א

עורך: הראל אגמון
עורך משני:איתן קרויזר

פרשת וארא

לכם מורשה) לשונות הגאולה, מצווה ד' את משה
בפרק ו' לדבר אל פרעה בשנית:

”וידבר ד' אל משה לאמר: בוא דבר, אל
פרעה מלך מצרים.

וידבר משה, לפני ד' לאמר: הן בני ישראל
לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה, ואני
ערל שפתים?”

ד' חוזר על הציווי בפסוק כ"ט:

וידבר ד', אל משה לאמר אני ד'. דבר אל
פרעה מלך מצרים, את כל אשר אני דובר
אליך.

ויאמר משה לפני ד': הן אני ערל שפתים,
ואיך [?!] ישמע אלי פרעה”

מקריאת הפסוקים משמע שלא מדובר בשני
דיאלוגים, אלא באותו דיאלוג שכתוב במילים
אחרות, ויש להבין מדוע התורה כתבה אותו
פעמיים. לצורך ההבנה נתייחס לפסוקים כאל שני
דיאלוגים.

ד' מתחיל בלשון רכה, בוא דבר אל פרעה.
בתגובה, משה 'מספר' שבני ישראל לא שמעו
אליו, ואיך ישמע אליו פרעה והוא ערל שפתיים.
גם לאחר שד' מצווה אותו בלשון קשה יותר (אני
ד'. דבר!), משה שב ואומר שהוא ערל שפתיים,
אך משמיט את הנימוק שבני ישראל לא שמעו
אליו.

לסיכום, ניתן לראות בכל זאת מעין בריחה של
משה מן השליחות. השאלה הקשה אינה מדוע
משה מתחמק, אלא מדוע התורה בחרה לספר לנו
על כך.

נמשיך הלאה. לאחר מספר פסוקים בהם מצווה ד'
את משה ללכת אל בני ישראל, מגיב משה ב"והן
לא יאמינו לי ולא ישמעו לי". ד' נענה אף לכך
ומביא למשה שני מופתים אותם יראה לבני ישראל
בכדי לשכנעם. למשה זה לא מספיק, כאמור:

”ויאמר משה אל ד': בי א-דני. לא איש
דברים אנוכי, גם מתמול גם משלשום, גם
מאז דברך אל עבדך. כי כבוד פה וכבוד לשון
אנוכי!

ויאמר ד' אליו: מי שם פה לאדם? ...הלווא
אנוכי, ד'! ועתה לך. ואנוכי אהיה עם פוך
והורתיך את אשר תדבר”

בקצרה: ד' מבטיח למשה שיהיה עם פיו, ומצווה
אותו ללכת. "עתה לך!". לא בכדי בחרו חכמי
המסורה להטעים את המילה באתנחתא. לך!
אברהם אביך לא שאל שאלות מיותרות. משה
עדיין ממאן להשתכנע:

”ויאמר: בי א-דני. שלח נא ביד תשלח.

ויחר אף ד' במשה”

כאן מסתיימת השיחה הראשונה. מאוחר יותר,
כאשר יגיעו משה ואהרון אל העם, ייטול אהרון
את רשות הדיבור בכדי שיאמינו לו העם, ואכן
”ויאמן העם”. מאוחר יותר יגיעו משה ואהרון אל
פרעה אשר יכביד בעקבות כך את עולו – ויקומם
עליהם את העם.

פרשת שמות מסתיימת ב"למה הרעתה לעם הזה",
ופרשת וארא נפתחת בדברי ההסבר למשה. לאחר
נאום החזון וחמש (שש, למען האמת. ונתתי אותה

תכשל. ד' משיב לו בסימנים שייתן לבני ישראל, אך ה'מלבי"ם' באר שיש כאן ביקורת סמויה; השלכת המטה מסמלת את הבריחה מהתפקיד והכנסת היד לחיק מסמלת את שילוב הידיים בחוסר מעש. אפילו כשמשה טוען שלא איש דברים הוא, ד' משיב לו תשובה רצינית, גם אם קצרה ופוקדת (עתה לך!).

אך כאשר משה מעלה את הטיעון האחרון, חורה אף ד' בו. משה מרים ידיים ואומר: אני בוטח בך שתוכל לגרום שהשליחות תצליח על ידי. אבל למה לעשות את כל הבלגן הזה, לא יותר פשוט למצוא מישהו מוכשר יותר? או אז "ויהי אף ד'". משום שכל עוד משה דאג לשליחות עצמה פן לא תצליח, נענה לו ד' לכל שאלותיו. משעה שניסה משה להתחמק, נזף בו ד'.

כאמור, השליחות הראשונה מתחילה טוב, והעם מאמין. אך משעה שהגיעו אל פרעה, התהפכו היוצרות, מצבו של העם הורע ואף משה ואהרן מואשמים בנתינת "חרב בידם" של המצרים. לפי הנוצרי שחילק לפרקים את התנ"ך, השליחות מסתיימת בהטחת דברים כלפי מעלה בפי משה. אולם חכמי המסורה ידעו, כי ד' לעולם אינו משיב את פני אדון הנביאים ריקם, וסיימו את פרשת השליחות הראשונה בהבטחה – עתה תראה את אשר אעשה לפרעה.

עברו כמה עשרות שנים, ומשה נשלח שוב אל העם – ואינו מפקפק לרגע. ד' מצווה עליו לספר לבני ישראל על חמש לשונות גאולה, ומשה הולך ומדבר אל בני ישראל. אלא שהפעם העולם השתנה, והעם אינו מאזין למשה. אולי ראו בו

בכדי לנסות להבין מה פשר העניין, יש לבחון את שיחות משה עם ד' באופן נפרד.

נפתח בסקירה כרונולוגית: בניגוד למה שנראה מן הפסוקים, מעמד הסנה לא התרחש כאשר משה היה בן שמונים. משה נמלט ממצרים כאדם צעיר, הלך לרעות את צאן יתרו ופגש בסנה. יש מחלוקת על הגיל בו היה אז משה, אך נהיר שלא היה זה גיל שמונים (ואכמ"ל). בגיל זה מתרחש הדיאלוג הראשון, והשליחות הראשונה אל עם ישראל ואל פרעה, בה מסתיימת פרשת שמות. פרשת וארא מתרחשת כמה עשורים לאחר מכן, וזו השליחות השנייה של משה, שהיא בגיל שמונים. כעת ברור יותר מדוע משה מתווכח בפעם השנייה – עברו שלושים שנה, וזכר השליחות הראשונה שכשלה עודנו צרוב בזיכרונו. אין כאן המשך התחמקות מתפקיד המושיע, אלא טענה חדשה: לא שומעים אלי, והשליחות תכשל.

נחזור אחורנית למעמד הסנה, ונבחן את טענות משה. נשים לב לכך שד' אינו דוחה את משה בקש, אלא משיב לו בכל פעם על דבריו בהסכמה, כרב המחזק את תלמידו ב"שאלה טובה שאלת". נבחן בקצרה: שאלתו הראשונה של משה היא "מי אנוכי", ועל כך משיב ד' "כי אנוכי שלחתיך". השאלה הבאה נוגעת לשליחות – בשם מי אבוא אליהם, ותשובת ד' היא "אהיה אשר אהיה". כאן בארנו לעיל שמשה לא משתכנע בקלות, מה שגורר עוד תשובות של ד' (ריבוי מילת ויאמר), ותחילת הציווי "לך ואספת". משה מגיב (ויען) בחשש שבני ישראל לא ישתכנעו, והשליחות

אינו שומע מקוצר רוח. זאת לעומת הפעם הראשונה בה אהרון מדבר והעם מאמין. לא מדובר כאן בהבדל מהותי, אולם יתכן שיש כאן רמז לרמתו הרוחנית של העם, הרי בתקופת המדבר העם שמע למשה כבד הפה, ואילו כאן העם נדרש לאדם בעל יכולות רטוריות בכדי להאזין ולהאמין. אם כן, מצינו שמשה דאג בכל מאודו להצלחת השליחות, ולא מטעמים אישיים ביקש להשתמט. רק כאשר אמר "שלח נא ביד תשלח", חרה בו אף ד', ולמרות זאת קיבל גם אז תשובה כהלכה – "הלוא אהרון אחיך הלוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא". אדרבה, משה רבנו תולה את חששותיו ואת אי הצלחת השליחות בעצמו, ולא בעם ישראל ואפילו לא בפרעה. משה אינו בא בתלונות לאיש מלבד עצמו, ועל כך גדלותו – ואולי ירמזו על כך תשובות ד' שחוט אחד שוזר את כולן – כי אהיה עימך. אתה משה, אינך אלא שליח. עשה את המוטל עליך, ואני אדאג לשאר הפרטים. בניגוד לשליח בשר ודם אשר המשלח עוזב אותו ברגע היציאה לדרך, מכריז ד' כי הוא ילווה את השליח בעצמו לאורך כל הדרך.

¹ שמות ג', י"ד

נביא שקר ששב להפיח תקוות שווא, אולי התחלף הדור וכבר לא שמעו לו. אולי הטיחו בו שאינו מבין את המציאות, שכן איננו רואה בסבל אחיו (הפסוק 'וירא בסבלותם' התרחש לפני שישים שנה). כך או כך, כאשר משה נשלח אל פרעה הוא חש צורך "להסביר" לד' שבינתיים הוא רק נוחל כישלונות. משה בגדלות נפשו אינו אומר "הם אינם ראויים להגאל", אלא "איני ראוי לדבר", ומשום כך לא שמעו אלי.

בתחילה ד' אינו עונה למשה. ראינו כי הדיאלוג מופיע פעמיים, ובשתי הפעמים באה הפסקה לאחר דברי משה. לכאורה, שתיקה חריגה, שכן עד עתה השיב ד' לכל דאגות משה. אמנם, ד' עונה לו בפסוק שלאחר מכן, אך השתיקה עדיין טעונה הסבר. לענ"ד, הופעת הדיאלוג פעמיים ללא שתיקה באה לבאר כי משה אמר זאת מספר פעמים, או שחשב זאת בליבו לאורך זמן. יש מקום עוד להאריך בפרשה זו, אך אין זה מענייננו. תשובת ד' זהה לתשובה שבעקבותיה יצא משה לשליחות הראשונה; אני מכיר במגבלותיך, ואשלח עמך את אהרון שידבר הוא בעצמו אל פרעה – תשובה זהה השיב ד' למשה לאחר בקשתו "שלח נא ביד תשלח". מעניין לראות שבפעם השנייה שהם פונים לעם, משה מדבר ואכן העם

ובשפטים גדולים". משה פונה בעיניים נוצצות ובלב נרגש אל העם ומגלה להם את הבשורה הגדולה, את גאולתם. כיצד העם מגיב? "ולא

פרשתנו פותחת בנאום הגאולה הגדול של עמ"י. הקב"ה מבקש ממשה שיפנה לעם ויספר לו על הגאולה הקרבה – "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה

את עמ"י עד הכניסה לארץ. כמובן נשאלת השאלה מדוע, מה השתנה בין מענה ה' הראשון לשני?

כדרכה של תורה יש למצוא חילוק. לקמן נראה כי החילוק הוא בין ערלות שפתים פיזית² לערלות שפתים מהותית. כאשר בפרשה הקודמת נענה משה לרובד הפיזי ובפרשתנו לרובד המהותי. ניתן להבין דבר זה ביתר עמקות לאור דברי הר"ן³: "היותו כבד פה לא נפל במקרה, אבל בכוונה גמורה מאתו יתברך". כלומר שישנה כונה א-לוהית מהותית שהיא הגורם לערלות שפתי משה. דברים אלו מתחזקים גם לאור דבריו של מהרח"ו⁴: "ובאחרית הימים בדורו של משיח, יבא משה בגלגול וילמד תורה לישראל, וגם אז יהיה ערל שפתים, והמתורגמן שלו אז יהיה אליהו ז"ל, שהוא חי וקיים".

מהי אותה כוונה א-לוהית עלומה? לשאלה זו נדרשו גדולי חכמינו לאורך הדורות. סיעה ראשונה של פרשנים תולה את ערלות השפתיים של משה ברצונו של ה' להיטיב למשה או לעם. הראב"ע⁵ מסביר שכוונתו של ה' הייתה למצב את משה כמנהיג, מעין מלאך:

"ראה נתתיך אלהים לפרעה. ויאמר, טעם ראה שעשיתי לך מעלה גדולה שתהיה נחשב בעיני פרעה כמעלת מלאך, וזהו אלהים, והוא מדבר אל הנביא, והנביא מדבר אל אנשי דורו"

כלומר בפעם השנייה שמשה בא בטרוניה כלפי ה' וטוען שערלות שפתיו מונעת ממנו לדבר בפני העם, ה' מסביר לו שהערלות איננה חיסרון כי אם

שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה", העם מבטל את דברי משה בהינף יד וחוזר לסבלותיו. באופן מפתיע בפרשה הקודמת חוזה משה את העתיד וטוען: "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי". על דברי משה אלו אומר המדרש¹:

"אותה שעה דבר משה שלא כהוגן. הקב"ה אמר לו: 'ושמעו לקולך', והוא אמר" "והן לא יאמינו לי", מיד השיבו הקב"ה בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו".

משה לא נהג כהוגן מכיוון ויצא כנגד דבריו המפורשים של ה' - "ושמעו לקולך". למרות זאת, ה' נענה לבקשתו של משה ונתן לו אותות שלבטח ישכנעו את העם. בהמשך אותה פרשיה טוען משה שלא יוכל להנהיג את העם מכיוון שאיננו 'איש דברים'. בעיה זו נפתרת באמצעות אהרון: "הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים". לכאורה ה' ענה לכל חששותיו של משה ועל-כן ודאי שהעם יאמין לדברי משה וילך לאורם. מדוע אפוא מסרב העם לשמוע לקול משה? האם יתכן שהקב"ה טעה בהגדת העתידות?

בעקבות כישלוננו של משה בהעברת המסר הא-לוהי אל העם הוא מואס בשנית בשליחותו ואומר: "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה". בהמשך הפרשה תולה משה את כישלון השליחות בפגם שבו - "הן אני ערל שפתים". ה' משיב למשה מענה שנשמע מוכר - "אהרון אחיך ידבר אל פרעה". לאחר דברי ה' הללו נראה כי משה נתרצה, הוא איננו מואס בשליחותו ומנהיג

פרשת וארא

והו"ד דאיהו אתר נביעו דזרעא לאפקא
תולדין לעלמין דמשום הכי הוה ערל
שפתים לומר דלא הוה צריך לעברא בהנהו

שפתים משום גופי' אלא לזכאה דריה"

כלומר, ערלות שפתיו של משה נצרכה בכדי לזכות
את אנשי דורו. הר"ן⁸ אף הוא מסביר כי רצון ה'
היה להיטיב לעם. לשיטתו, משה צריך להיות
מנהיג מגמגם, חסר כאריזמה וחסר יכולת שכנוע.
דווקא חוסר יכולותיו המנהיגותיות, הן שהופכות
אותו למנהיג המתאים ביציאת מצרים. הסיבה לכך
היא הרצון האלוהי להוכיח מעבר לכל ספק כי הוא
הנגלה לבנ"י במצרים ועל-כן "הוסר ממנו
בהשגחה גמורה הדיבור הצח, יען לא יחשב
שהיות ישראל וגדוליהם נמשכים אחריו, היה
לצחות דברו [...] ולזה הוסר בהשגחה, לא היה
דבר נופל במקרה".

נדמה כי השאלה השנייה ששאלנו באה לידי
פתרונה. אך מה בדבר השאלה הראשונה, כיצד
יתכן שמשה מטיל ספק בחזונו של ה' "ושמעו
לקלך" ואף צודק בסופו של עניין. מה עוד,
שהמדרש שהוזכר לעיל אף טוען כנגד משה שנהג
שלא כהוגן. והרי לכאורה, משה צדק - העם לא
מסוגל להאמין "מקוצר רוח ומעבודה קשה".
מדוע אם כן נוזף המדרש במשה? המשך דברי
המדרש יענו לנו על הקושי. "הם (=העם) מאמינים
בני מאמינים. מאמינים שנאמר: "ויאמן העם". בני
מאמינים שנאמר: "והאמין בה'". לאחר מכן
מסביר המדרש כי שני האותות רמזו אף הם
לדיבורו זה של משה. אות אחד: "ויהי לנחש" –

יתרון. יכולתו להיות מנותק מהמשחק הפוליטי
מקנה לו חופש שמאפשר לו להיות צינור טהור
לדבר ה'. אהרון איננו הפיתרון לליקויו של משה,
אלא שמשו הפוליטי המתוכנן מראש של משה.
בעל 'תורת המנחה'⁶ מבאר בצורה דומה אך שונה:
"כי אם היה איש דברים היה צריך להטריד
מחשבתו לסדר הדברים כדי להטעימן
לשומעיהן, וגם היה נטרד בשעה שהיה
מדבר לעם, ובעת שהיה טרוד באלו
העניינים לא יהיה יכול להתבודד ולהדביק
מחשבתו בעליונים כדי לקבל השפע
שנשפע עליו והוא מתנבא"

רצונו של ה' היה לפנות את משה מהעיסוק
הפוליטי בכדי שיוכל לזכך את מחשבתו, כנדרש
מנביא שמתנבא באספקלריה המאירה. בעל 'תורת
המנחה' נותן טעם נוסף לרצון ה' להיטיב למשה
בערלות שפתיו - "כדי שיהיה משה שפל רוח ולב
נדכא בראותו חסרונו כי שלמות האדם הענווה,
ובזה נשתבח משה דכת' והאיש משה עניו מאד".
כלומר, ה' רצה לפתוח פתח למשה שיאפשר לו
לנהוג בענווה, שבסופו של דבר אפיינה אותו
בחיוו.

לעומת דברים אלו, שתלו את ערלות השפתיים
ברצון ה' להיטיב למשה, סוברים ה'מגידי ישרים'
והר"ן שכוונת ה' הייתה להיטיב לעם. המגיד
ישרים⁷ תולה זאת בסוד נעלם:

"ורזא דהוה משה רבינו ע"ה ערל שפתים
למירמוז דלא אתא לעלמא משום צורכיה
אלא לזכאה דרא דהא שפתים רמיזא בנצ"ח

**כל הדברים האלה", ואז נמצא משה שלם
בדיבור כראוי..."**

מדברי הזוהר עולה כי משה בתור מנהיג העם מהווה תמונת ראי של מצב העם, מה הוא כבד פה, אף העם כבדי פה. ערלות שפתיו של משה אינה מעידה משהו עליו אלא על מצבו של עמ"י. בדרך זו מסביר ה'שפת אמת'¹¹ את פשר הפסוק: "הן בני ישראל לא שמעו אלי... ואני ערל שפתים" בני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומהעבודה הקשה בה היו נתונים, ובשל מצוקתם זו – נהיה משה ערל שפתיים, ובמילותיו: "יתכן לפרש כי כפי קבלת ושמיעת בני ישראל למשה רבינו ע"ה, כך נפתח פיו ולשונו. וע"י שלא שמעו היה ערל שפתיים."

הרב סולובייצ'יק מבחין בשלושה שלבים של גאולה שמובאים בדברי הזוהר: "בתחילה מזוהה השעבוד עם העדרם של מילה ושל קול משמעותי כאחד, עם השתיקה הגמורה. אחר כך נפתחת הגאולה, עם גילוי של הקול, אולם המילה עדיין נעדרת. לבסוף, עם גילויים של הקול ומילה כאחד, מגיעה הגאולה להשלמתה המלאה". כאשר משה טוען בפני ה' שהוא ערל שפתיים הוא איננו טוען כי הוא איננו יכול להוביל את העם אלא כי העם איננו מוכן לגאולה. הדיבור בגלות ועל-כן העם איננו יכול להיגאל. מן המדרש נראה כי הקב"ה נוזף במשה ואומר לו שהוא צריך להאמין ביכולתו של העם לצאת מן המצב שבו הוא נמצא.¹²

הגרי"ד בדבריו שם מפתח את התפיסה על פיה כל משמעותו של העולם היא בזכות הדיבור ועל ידו.

רמז לו שספר לשון הרע על ישראל "ותפש אומנותו של נחש" ובהמשך האות השני: "ידו מצורעת כשלג" – רמז לו שספר לשון הרע. לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע. נראה כי כשהקב"ה אומר למשה "וישמעו בקולך" הוא מתכוון לומר לו, שעם ישראל הוא עם של צדיקים: "ועמך כולם צדיקים". וגם אם כרגע קשה להם, והם נמצאים בתוך עבודת הפרך ואינם מסוגלים להקשיב לחזון גדול, בתוך תוכם הם מאמינים בני מאמינים. ולכן ה' לא נוזף במשה על חוסר אמונו ביכולתו לראות את העתיד אלא בחוסר אמונו ביכולת של עמ"י לצאת מן המצב הקשה שבו הוא נתון.

ברצוני לפתח את הרעיון האחרון ולקשור אותו לשאלה הראשונה מתוך דברי הזוהר⁹ בפרשתנו ופרשנות הרב סולובייצ'יק¹⁰ עליהם. הזוהר פותח בשאלה: מדוע לא רפא ה' את משה לאחר שהבטיחו "אנכי אהיה עם פיך"? ומשיב:

"אלא הוא סוד. משה [הוא] קול והדיבור שהוא המלה שלו היה בגלות, [ועל כן] היה משה ערל [פה] לפרש דברים, ומשום זה אמר: "ואיך ישמעני פרעה", בעוד שהמלה שלי היא בגלות שלה... בוא וראה, כל זמן שהדיבור היה בגלות, נסתלק ממנו הקול והמלה היתה ערלה בלי קול. כשבא משה, בא הקול, ומשה היה קול בלא מילה... וכך הלך עד שקרבו אל הר סיני ונתנה תורה. בעת ההיא נתחבר הקול עם הדבור ואז דיבר דבר, זה שנאמר: "וידבר א-לקים את

השפה מאפשרת התקשרות בין בני אדם ובין האדם לא-לוקיו, ואפילו בין האדם לעצמו. רק ע"י השפה האדם נותן משמעות לדברים אותם הוא רואה, וכך הוא גואלם, ומביא אותם מתוך עולם דומם וסתמי לעולם חי ובעל משמעות. כמו כן, רק ע"י השפה יש לאדם יכולת אמיתית להוציא אל הפועל את מחשבותיו ותחושותיו, ובכך הוא בעצמו נגאל. עם שאין לו יכולת דיבור וביטוי מאבד למעשה את זהותו; רק חיים שיש בהם חופש לדיבור, מהווים חיים של בני חורין- "הגאולה ממצרים היתה רובה ככולה פועל הקב"ה. הוא שהשיב לעם חירות ודיבור במעשה חסד וצדקה ללא גבול".¹³

¹ שמות רבה (וילנא) פרשה ג'
² נחלקו הפרשנים מהו אותו ליקוי: רש"י פירש 'ערל שפתיים' כאטום שפתיים, ו'כבד פה' כדבור בכבדות ובלשון לעז. הרמב"ן פירש שלמשה היה קושי לבטא עיצורים מסוימים. בעל 'אור החיים' רואה בערלות השפתיים מעצור לשוני שמערער את אמינותו של משה. ספורנו פירש: "בלתי מורגל במלאכת לשון לימודים וסדרה לדבר לפני המלך". בין כך ובין כך, ערלות זו איננה רצויה לפני ה', אלא פגם של משה שמפריע לו במילוי תפקידו.
³ דרשות הר"ן דרוש שלישי
⁴ שער הגילגולים הקדמה ל"ז
⁵ בצורה דומה מפרשים גם הרמב"ן, תולדות יצחק ואברבנאל
⁶ פרשת וארא, דרשה כ"א, עמ' 193 (ר' יעקב ב"ר חננאל סקלי (או צקלי) מחכמי ספרד בסוף המאה ה-14 מתלמידי הרשב"א)
⁷ פרשת וארא מהדורא קמ"א
⁸ דרשות הר"ן, דרוש חמישי
⁹ רעיא מהימנא, פרשת וארא. - בתרגום הסולם בשינויים קלים כפי שמובא אצל הרב סולובייצ'יק (ראה הערה הבאה)
¹⁰ במאמרו: גאולה, תפילה, תלמוד תורה. בתוך: דברי הגות והערכה עמ' 259.
¹¹ פרשת וארא, תרמ"ו.
¹² בתוך כך ניתן לומר כי תשובתו של ה' "ואהרון אחיך ידבר" איננה מהותית אלא עוקצנית. כלומר הקב"ה רוצה לעורר את משה להבנה הנכונה ולכן הוא חוזר על אותה תשובה שאמר בעבר.
¹³ דברי הגות והערכה, עמ' 264.

עם ישראל לא שמעו אל משה - ומה איתנו?/אריאל טוכפלד

הַקַּמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתַת לְהֵם אֶת אֶרֶץ
 כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרִיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ. וְגַם אֲנִי
 שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם
 מַעֲבָדִים אִתְּם וְאָזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי. לִכֵּן אֶמַּר
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
 סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדֹתָם
 וְנִגַּלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים
 גְּדֹלִים. וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם
 לֹא-לְהֵימָן וַיִּדְעַתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם
 הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם.
 וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת
 יְדֵי לְתַת אֶתָּה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
 וְנִתַּתִּי אֶתָּה לְכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי ה' ²

את פרשת שמות סיימנו בשלב הבטחת ה' על סיום שעבוד מצרים ותחילת תהליך הגאולה. משה עשה את דבר ה' שאמור לגרום לפרעה להיכנע, אך תגובת פרעה הייתה החרפת עבודת הפרך: "תִּכְבְּדוּ הָעֶבְרָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ כֹה וְאֵל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שִׁקְרִי"¹
 כאן מתחילה פרשת וארא, עם ציווי ה' למשה לנסות לשכנע להוציא את עם ישראל ממצרים. ההבדל הוא שהפעם משה מצטווה לדבר דווקא אל בני ישראל:
 "וַיִּדְבֹּר אֶל-לְהֵימָן אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'. וְאֶרְאֶה אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל-שֵׁדִי וְשָׂמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לְהֵם. וְגַם

לציינ עובדה זו, ובמיוחד על רקע העובדה שהיא אינה מדויקת?

ניתן לענות על כך על ידי השוואה בין טיעוני השכנוע המופיעים אצלנו לבין ההבטחות והברכות המופיעות בברית בין הבתרים ובחלום שחלם יעקב. ברית בין הבתרים בראשית⁴ מחולק לשני חלקים. בתחילה הבטחת ה' לאברהם **אָנְכִי מִגֵּן לָךְ** ושיתקיים לו זרע. על דברים אלה נכתב: **וְהָאֱמֵן בָּהּ וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה**. לאחר מכן מובאת הבטחת הארץ בשם הוי"ה: **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר פְּשָׁדִים לָתֵת לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ**, עליה אברהם שואל: **כִּי אֵיךְ שָׁנָה**. וכדי להוכיח לו שהוא יירש את הארץ הוא מצווה עליו להקריב קורבן, שמהווה כריתת ברית בינו לבין הקב"ה. כריתת הברית כוללת את ציווי סבל הגלות ואת הגאולה שתבוא לאחריה. סוף הגאולה הוא בהבטחת הארץ: **כִּי יוֹם הַהוּא פָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֶךָ נְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהַר פָּרַת**.

גם בפרשתנו מופיעים טיעונים דומים. קודם כל מציין ה' את העובדה שהוא נתן לאבות את ארץ כנען. לאחר מכן הזכרת הגלות ואת שמיעת נאקות עם ישראל. לאחר מכן הבטחת הגאולה ביד חזקה ובזרוע נטויה. בשלב זה נוסף פרט חדש שלא נאמר לאברהם, הבטחת לקיחת ה' את ישראל לו לעם, ואת היותו א-לוהיהם. לבסוף מופיעה הבטחת הארץ.

יתכן שהפרטים החסרים מופיעים במקום השני בו התגלה ה' לאבות בשמו המלא, בחלום יעקב⁵, שם

השאלה המרכזית הנובעת מפסוקים אלה היא, מה מטרתם? מדוע הקב"ה צריך להתאמץ לשכנע את בני ישראל על ידי משה? תגובת העם מראה שניסיון השכנוע לא צלח, ודברי ה' המיועדים לא השיגו את מטרתם: **וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה בֵּן אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה**³ נראה שהקב"ה מצווה למשה לומר את הדברים הללו כדי לשכנע את עם ישראל עצמו לצאת. לפני שמראים לפרעה ניסים ונפלאות כדי שישחרר את ישראל, צריך להביא את העם עצמו לתודעה שהקב"ה מבקש להוציאם ממצרים. הדרך בה ה' נוקט היא בהזכרה להם את ברית בין הבתרים. סביר להניח שבתודעת עם ישראל קיימת הידיעה שבעצם השעבוד במצרים מתקיים צדו הראשון של הברית. כעת, לאחר 210 שנים ארוכות מגיע הזמן לקיים את החלק השני, היציאה מהעבדות.

למרות כל זאת, הדבר לא גורם לעם ישראל להאמין באפשרות שיציאת מצרים קרובה, אך הכתוב מדגיש שהסיבה לכך היא קוצר הרוח והעבודה הקשה שהם חווים יום אחרי יום במשך כל ימי חייהם, על אחת כמה וכמה לאחר הכבדת העבודה בצורה שלא הייתה כדוגמתה עד כה.

הפרשה פותחת בציון העובדה שההתגלות לאבות הייתה בשם "א-ל-ש-די", ואילו ההתגלות למשה כעת היא בשם הוי"ה. בבחינה מדוקדקת ניתן לראות שאכן רוב מוחלט של הפעמים הקב"ה מתגלה בשם "א-ל-ש-די", אך יש פעמיים החורגות מכך, כאשר הוא מתגלה לאבות בשמו המלא: הראשונה היא ברית בין הבתרים, והשנייה היא חלום יעקב. מדוע אם כן חשוב לריבון העולם

פרשת וארא

”רבי לוי בשם רבי אחא בר חיננא אומר כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם, אבד זרעו של עמלק השם שלם והכסא שלם”⁶

כמו לפני מחיית עמלק, גם לפני הוצאת עם ישראל ממצרים, שמו של הקב"ה לא שלם וכסאו לא שלם עד אשר יקיים את השבועה שנשבע לעמו.

הדבר מברר יותר לעומק, שהסיבה בגללה עם ישראל לא שומע לדברי משה היא לא בשל חוסר אמונה בה' או בשל העובדה שהם לא מאמינים שהוא יגאל אותם ממצרים. הם יודעים ומכירים את הברית ואת השבועה, ולכן יודעים שאין אפשרות שהקב"ה יכזב ולא יקיים אותה. הם אף אומרים זאת במפורש בפרשה שעברה: **”וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ פִּי פָקֵד ה' אֶת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ”**⁷

הבעיה שלהם היא אחרת: קוצר רוח ועבודה קשה. אדם שנמצא במצוקה לא פנוי לשמוע דברי נחמה, אפילו אם הם נוגעים אליו. כאשר יראו ישראל את האותות והמופתים, היד חזקה והזרוע הנטויה שמתחילים להכות את מצרים בפרשתנו, ומסתיימים בנס הגדול של בקיעת ים סוף לשניים ומעבר אומה המונה יותר ממיליון איש בתוך הים ביבשה, אז הם לא רק יאמינו בה' ובמשה עבדו, אלא גם יפצחו בשירה חדשה.

הגאולה הראשונה דומה לגאולה העתידית. **”פִּימִי צִאתָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת”**⁸ – גם בגאולה העתידית יראה הקב"ה נפלאות כשם שהראה ביציאת מצרים. גם כיום, בזמן שמתקרב לגאולה העתידית, כאשר אנו זוכים לראות נפלאות של

נאמרה ליעקב הבטחת הארץ אשר הוא שוכב עליה לו ולזרעו, ולאחר מכן האמירה הבאה: **”וְהָיָה וְרָעַךְ פְּעֶפֶר הָאָרֶץ וּפְרֻצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ”**. ניתן להסביר את הדבר בהבטחה של הקב"ה שבני יעקב יתפכו לעם שיש לו משמעות גדולה בעולם, כאשר כל משפחות האדמה יתברכו מייעקב ומזרעו. היות הקב"ה א-להים לעם ישראל מופיע בפסוק הבא: **”וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ”**... ולבסוף מופיעה גם כאן ההבטחה בהחזרה לארץ, אם כי כאן מדובר ככל הנראה בגאולה הפרטית של יעקב עצמו, ולא גאולת בניו, אשר נאלץ כעת לברוח מפני אחיו לחרן.

לאור זאת מובן מדוע הקב"ה מדבר אל עם ישראל ומשכנע אותו שדווקא כעת הוא מדבר אליהם בשם ה', בעוד אל האבות הוא דיבר בשם א-ל-שדי. כפי שצינו, ברית בין הבתרים קיימת בתודעת האומה. האמירה בשם הוי"ה באה להדגיש לעם שכעת יש בכוננתו של א-להי אברהם יצחק ויעקב לגאול את צאצאיהם כמו שהבטיח. כמו שברית בין הבתרים וההבטחות בחלום יעקב נאמרו בשם הוי"ה, כך יש חוט המקשר את הדברים ומלמדים שהגאולה מגיעה בקרוב. זה כבר לא חלום רחוק וערטילאי שעתיד להתממש מתישהו, אלא זו מציאות המתקרבת ובאה.

האמירה בשמו המלא של הקב"ה מלמדת דבר נוסף, והוא שכדי שבאמת שם ה' שבשמו ניתנה ההבטחה לאבות יהיה מלא, עליו לממש את החלק האחרון בברית. הדבר דומה לדברי המדרש:

כזה של חוסר שמיעה, אלא כדי שהדברים יכנסו ללב העם על מנת שירצה להיגאל. יתכן אף ססירובם להקשיב הוא זה שהביא חלק ניכר מהם למות במצרים ולא להיגאל – מי שלא מעוניין לצאת מעבדות לחרות, אין כל סיבה שהקב"ה יעשה מאמץ לשחררו.

עלינו להיות עובדי ה' בכך שנביא את התוכן הפנימי האישי שקיים אצלנו ואיתו נדע איך להתקדם בעבודת ה'. אם נלמד את עצמנו לנהוג בדרך זו: אם נדע לשיר את שירת הגאולה עוד לפני בואה; אם נצליח להיענות לקריאה של משה או של שליחיו האחרים של הקב"ה להיגאל; אם כמו פעולת השירה נעבוד את ה' בכל חושינו, שכלנו ורגשותינו – אז נוכל לומר שהכנו את עצמנו לקראת בו הגאולה, ונפנה לקב"ה ונאמר לו שעכשיו הגיע הזמן שלו לקיים את הברית ולגאול אותנו, במהרה בימינו.

¹ שמות ה', ט'
² שם ו', ב'-ה'
³ שם, ט'
⁴ בראשית ט"ו, א'-כ"א
⁵ שם כ"ח, י'-כ"ב
⁶ מדרש תנחומא, כי תצא י"א
⁷ שמות ד', ל"א
⁸ מיכה ז', ט"ו

שיבת עם לארצו לאחר אלפיים שנות גלות, כמו שהובטח בתורה ובנביאים, אנו עומדים בפני מצב זה של "ולא שמעו... מקוצר רוח ומעבודה קשה". הפעם לא מדובר בקוצר רוח בשל עבודת פרך, אלא בקוצר רוח בשל העידן בו אנו חיים, ובעבודה קשה לצורך פרנסה, קידום מקצועי אישי וקיום העולם.

הקשיים הללו לא מאפשרים לנו להיות פנויים לשמוע את קולו של הקב"ה. אנו רודפים אחר ההצלחות שלנו ללא רגע של פנאי, והדבר יכול להיות מבורך. אדם לעמל יולד, אך זאת בתנאי שהוא עושה זאת על פי ציווי ה'.

לעיתים אנו עמלים מאוד מתוך אמונה בקב"ה, אבל לא מתוך דבקות בבורא. עבור עם ישראל הדבקות באה לידי ביטוי בשירת הים, כאשר ראו את הניסים הגדולים, ולא רק האמינו אלא אף הגיעו להתעלות על ידי כך, הוציאו דבר ממעמקי נפשם כדי לשבח את מי שעשה להם את כל הניסים הללו.

כך צריכים לנהוג גם אנחנו. אפשר להיות עובד ה' "פרוזה", להאמין ולקיים את המצוות, לעמול ולנהוג כל החיים ב'קוצר רוח' וב'עבודה קשה'. אך הדברים של משה לא נאמרו במטרה להתנגש בקיר

המוסר למעשה בהגותו של הרב ברקוביץ/אריה גרין

התושב"ע בעובדה שישנו מוסר שאינו תלוי ציווי, אמנם לא בהכרח בצורה דקלרטיבית בולטת, אך לפחות ניתן להצביע על מגמות מסוימות שאנו יכולים לפרש כנובעים משיקולים מוסריים. השיא ההצהרתי לדעתי, הוא מאמרו של דניאל חייטא

במהלך האשכול "ועשית הישר והטוב" שהועבר עד עתה ע"י הרב שרלו בימי שלישי בישיבה, התחקינו אחר הכרת התושב"ע בכלל ומוסד ההלכה בפרט- ב"מוסר טבעי" שאינו נובע בהכרח מציווי אלוהי. ראינו מגוון דוגמאות שבהן מכירה

פרשת וארא

פתרון הקסם לשפלות המוסרית בעולם הוא חינוך אינטלקטואלי. מה שנחוץ לבריות הוא השכלה. בהינתן בתי ספר והשכלה ראויה, הכל יבוא על מקומו בשלום. התוצאה של גישה זו הייתה שלמרות שנים של חינוך מוסרי, מעולם לא עלה בידי האדם המערבי להתגבר על חוסר המוסריות הנוגע לטבעו הגשמי. עלייתם של משטרים רצחניים בלב ליבה של הציביליזציה המפותחת ביותר מבחינה פילוסופית הייתה עדות לכישלון של המערב בהבנת טבעו של המוסר האנושי. כלומר, גישה זו לא הוכיחה את עצמה הלכה למעשה.

הגישה השנייה היא הגישה הנוצרית. מנקודת המבט הנוצרית, הציפייה ללמד מוסר בצורה מספקת היא ציפיית שווא. כתוצאה מן החטא הקדמון האדם הינו כזה שאינו מסוגל לעשות טוב בכוחות עצמו. תקוותו היחידה של האדם אם כן, היא להיגאל ע"י נס אלוהי, שישחרר את האדם מן העולם הזה. כל שנשאר לאדם לעשות הוא להשתדל ככל יכולתו להתנהג על פי עקרונות הנצרות, להיכשל, לפחות במידה מסוימת, ולהאמין שא-לוהים יושיע אותו. מסעות הצלב, ועוד מעשים רבים הנחשבים בעיתיים מבחינה מוסרית, שנעשו בשם הנצרות, ממחישים את הבעיה שיש בגישה שתולה את תקוותיה רק בישועה שאינה תלויה בה.

הגישה השלישית, היא גישת המוסר המרקסיסטי. לפי גישה זו, כמעט אין צורך ללמוד את הטוב, ולטפח את המוסר מבחינה רעיונית, מכיוון שחקירת הצד הרעיוני שלו, אינה מביאה תועלת

שכינה את הסנהדרין, נציגיו הנאמנים ביותר של דבר ה', "עושקים" בקשר לפסיקותיהם לגבי ממזרים. המשותף לרבים מן המקורות שראינו הוא העובדה שאת העקרונות המוסריים של חז"ל, הם הביאו אל תוך מסגרת ההלכה, כלומר: הם חייבו מכוח ההלכה את הציבור, לנהוג בדרך שהם ראו כמוסרית. במעשה זה, הביאו חז"ל את המוסר לידי מעשה, בצורה הרחבה והאפקטיבית ביותר. הרב ברקוביץ' בספרו אלוהים אדם והיסטוריה¹ מעיד על כך שהיהדות מציגה פתרון ייחודי לבעייה של מוסר הנשאר בגדר רעיון שאינו מיושם הלכה למעשה. בהנחה שמטרתו של המוסר היא להביא בסופו של דבר לעולם טוב יותר² או במילים אחרות, ל"מירב הטוב למירב האנשים", נשאלת השאלה אם כן, כיצד מביאים את האנשים לידי מעשים מוסריים?

ישנן מספר גישות המתמודדות עם בעיה זו. הגישה הראשונה היא הגישה המערבית הקלאסית. הוגים הדוגלים בגישה זו ניסו בעקביות להציג את המוסר כמכלול רעיונות, שמרגע שיופנמו כראוי על ידי שכלו/רוחו/נפשו של האדם, יביאו לשינוי מקביל בהתנהגותו בפועל. בהתאם לגישה זו, אצל אפלטון מזוהה הטוב עם הידע ואצל קאנט עם התבונה. המכנה המשותף של כל אלו הוא דחייה של הגוף החומרי כגורם מכריע בהגדרתו של מוסר, מתוך הנחה שאם יזכה המרכיב הרוחני של האדם להדרכה הנאותה, בהכרח ילך המרכיב הפיזי בעקבותיו. לפי גישה זו, הטוב בצורתו הנעלה ביותר הוא סוג של תפיסה אינטלקטואלית של האידיאה העליונה של הישות ועיון בה. לפיכך,

התבוננות באומנות, הגוף לא מסוגל ללמוד כיצד להיות מוסרי ע"י לימוד תיאורטי בלבד, אלא הוא חייב להתנסות ולהתרגל לפעילות מסוג זה כדי לחנך עצמו להיות מוסרי. לכן, היהדות מתייחסת לבעיית הגוף האנושי, בתור שליחו של השכל לביצוע מעשי של המוסר, על ידי מערכת כללים מקיפה המתייחסת לגשמי במונחיו שלו. היבט זה של טעמה של ההלכה מובן לכאורה רק על צד המצוות שבין אדם לחברו, כאלו שיש להן השלכה מוסרית נראית לעין, אך איזו תועלת מביאים אפוא, ההיבטים הפולחניים של ההלכה? היבטים אלו חיוניים בגין האימון המוסרי שהם מספקים. ניקח לדוגמא את עניין הכשרות. ניתן להבין את שלל ההגבלות, בתור הכנה לקראת מצב שבו עלול להיווצר קונפליקט בין התנהגות מוסרית ראויה ובין דחף פיזי כלשהו, במקרה זה, התאוה לאוכל. באמצעות בלימתם המבוקרת של כל מיני תאוות, לומד האדם להגביל עצמו למען חוק עליון, בכל תחומי חייו. חשוב לציין, כי אין הדבר אומר שההלכה היא אינסטרומנטלית בלבד, וכי אין לה שום משמעות מעבר לתועלת שהיא מביאה בחינוך גופני להתנהגות מוסרית. ודאי שלחלקים נרחבים בהלכה יש משמעות רוחנית, סגולית, סמלית, או היסטורית, ושציונים רבים מועילים לכינונו של קשר עמוק בין האדם לאלוהים. אם כן, לשיטת הרב ברקוביץ', ההלכה אינה רק מערכת של תכתיבים שרירותיים מצד אלוהים ומצד החכמים כשליחיו, או לחילופין, אוסף מעשים בעלי סגולות המועילות בעולמות עליונים, או משמעות סמלית מסוימת בהקשר ההיסטוריה היהודית, כי אם

רבה למוסריותם בפועל של העוסקים בחקר. לרעיונות כשלעצמם אין שום כוח, הגורמים הקובעים היחידים אם כן, הם התנאים החומריים של הקיום האנושי. בהינתן תנאים נאותים לכלל האנושות, תתפנה היא לפעול באופן נכון וצודק, ולא יהיה לה כל צורך לכפור במוסר הטבעי שעליו אין טעם לדון, מכיוון שהוא טבוע בבסיסו של כל אדם. הבעיה העיקרית בגישה זו, היא שאם שוללים לחלוטין את קיומו של עולם האידיאות, ומניחים שהכל תלוי בדטרמיניזם מטריאליסטי נוקשה, אזי עלינו לצפות שהאדם טוב ביסודו, והדבר היחיד שמסיט אותו ממסלולו הטוב הוא תנאים חומריים קשים. במבחן המעשה אנו רואים שאין להנחה זו שום היאחזות במציאות, הדוגמאות המובהקות ביותר לכך הן המדינות הקומוניסטיות למיניהן שכשלו, מפני שניתוק מוחלט בין עולם האידיאות לעולם החומר, גרם לניוון של כל אחד בנפרד. ולהתמוטטות של מדינות אלו בסופו של דבר.

בניגוד לגישות הקודמות, יחסה של היהדות שונה בתכלית, שכן היא מעניקה חשיבות לצד הגשמי והרוחני כאחד ואף ליחס הנתון והרצוי ביניהם. כפי שכבר ציינו, את הגוף, בניגוד לשכל, לא ניתן ללמד באמצעות טיעונים לוגיים, שכן הגוף לא מתנסח בדרך זו, אלא דרך פעולות. הגוף מסוגל להבין באמצעות הרגלים ותגובות רפלקסיביות נרכשות לנסיבות הקיימות בעולם. אנו מלמדים את גופנו לפעול בצורה מוסרית ע"י הכרחתו לעשות דברים מסוימים. כשם שלא ניתן ללמוד שחייה בהתכתבות ממציל ידוע³ או ללמוד לצייר ע"י

הלכות כל כך קטנות שאינני מביין מדוע חייבים לדקדק בהן כל כך עד כדי שלמות, כלומר מה יקרה אם לא נעשה אותם בשלמות. למשל: בתפילת 18 ללכת אחורה עקב בצד אגודל או לחפש אחר מים לנטילה גם אם המים במרחק רב, או נטילת כל כף היד ולא חלק ממנה וכו'. מה יקרה אם לא נבצע הלכות בשלמות? נראה כביכול שלא יקרה כלום אם לא נעשה אותם בשלמות. האם הקב"ה יכעס עלינו אם לא נלך שלוש צעדים אחורה עקב בצד אגודל?!

¹ אני מקווה שהצלחתי להבהיר אילו הלכות התכוונתי.

פרשת וארא

הלכות יותר קל ונוח למצוא בשלבים מתקדמים יותר של החיים.

מהי הבעיה שעומדת לפנינו? ייתכן ומצד אחד לימוד ההלכות (ידיעת התורה) ומצד שני עסק התורה - פוגעים מבחינת הזמן וההשקעה אחד בשני. השאלה היא כיצד משלבים את לימוד כל הלכות או"ח (שהן רבות), ושכלל הלכה קיימים מקרים שונים, וצריך לדעת את ההלכה למעשה (למרות שאולי אפשר ויותר קל ללמוד מאוחר יותר בחיים מאשר כרגע בישיבה), יחד עם לימוד עסק התורה (שאולי הוא למעשה מטרת ההסדר).

בעיה אחרת ששאלתי את עצמי היא לגבי לימוד הלכות או"ח (ללא קשר לבעיה הראשונה). ישנן

דבר הטפל לפ"ת

Z...Z...Z...

בית המדרש

שבת שלום לחדשים, ישנים ואזרחי הקוסמוס באשר הם! פולמוסים מפולמוסים שונים תקפו את

ישיבתנו בתקופה האחרונה! החל ממאמרו/הגיגו/בליל המילים של דב הלברטל שנתלה בפיתרבות, וכלה בוויכוח על תמלוגי הגז, שכמעט והצליח לחצות גבולות ולפלוש לתחומי הפתחון! ספוילר: הוויכוח האחרון נגמר בזעקות "סוציאליסט יפה נפש!" ו"קפיטליסט חזירי!"! העיקר שאנחנו בישיבת פתח תקווה יודעים לקבל בפתיחות דעות של אחרים! אבל אין ספק שפנינת השבוע היה הדיון על זכותם של פשוטי העם להתאים את השעה בשעון של

לשעה בשעונים שלהם! מדהים איך רק אנחנו יכולים למשוך וויכוח על שלוש דקות על פרק זמן של שעתיים! המעוניינים להרחיב מוזמנים לעיין במאמרו של אליאב אורנבך - "שלוש דקות כערעור המציאות - סמכותם של שעונים בעידן הפוסט-מודרני" בשבוע שעבר נפרדה

הישיבה מאפרים פיגדור במסיבת הפתעה המונית! מסיבת הפתעה כללה כיבוד קל ומשחק בקובייה ושאלות! ישר כוח על המסיבה, רק חבל שלא הצלחנו לארגן פעילות כזאת בא' אול, או קצת (!) אחריו! עזיבתו של אפרים הפכה את ישיבתנו באופן רשמי לישיבה חסרת חוצניקים! זאת, כמוכן, אם יוצאים מנקודת הנחה שלא מחשיבים צרפתים! אולי כדי לאזן את המצב, זכינו השבוע לביקורם של אורי לונדון וג'וש "רובין" קופר שהגיעו לארץ במסגרת חופשת הסמסטר שלהם! ועכשיו, לעדכון השבועי בענייני הספרייה! ישר כוח לכל מי שהחליט להקריב את שנת הצהריים שלו לטובת הוצאת כל הספרים מהמדפים, וסידורם מחדש! מי שעקב אחרי סדר ההודעות והלו"זים לסידור הספרייה, לא היה יכול שלא לשים לב לירידה החדה במספר המסדרים! ע"מ להעלות את מספר המתנדבים, וכדי לפתות טרף קל לבלות את הפסקת הצהריים שלו בשאיפת ענני אבק מספרים שלא נפתחו מיום רכישתם, וכנראה גם לא יפתחו בזמן הקרוב, התבקשנו ע"י ראש צוות המסדרים לפרסם פה משהו על הסידור! ראו מסגרת משמאל! במסגרת מבצע "עובר לעשייתך", בחבורה של מור כלפון למדו על מושג הצירוף, והיו עתידים להצטרף לסידור הספרים! מה שרוקן את החבורה בפעם הבאה שהיו אמורים להתכנס, והפך את מור לאיש החבורה הבודד! מי שכן היה למעלה השבוע, קיבל כרטיס חנים למקום בשורה הראשונה בהצגה מיוחדת במינה! והנה תקציר הדברים! בבוקר לח בשנת תשע"א, הוחלט למנות את יצחק שיזגל לאחראי הספרייה בישיבת פתח תקווה. "נפלא" חשב יצחק לעצמו "כעת אוכל לדאוג לספרי ההלכה, ולהחזיר להם את מקומם הראוי בין מדפי הספרייה, לאחר שלטון העריצות של רבי ומורי אריאל הורוביץ, שדחק אותם לפינה". מלא רוח חיים ועליצות, התחיל יצחק לסדר את הספרים, דוחף סטים של 'פניני הלכה' תחת כל עץ רענן. לפתע חשכו עיניו - ערמות על גבי ערמות של ספרים היו מלאות בספרי זוהר, כתבי רבי צדוק, ועוד מיני ספרים לא-פרקטיים בעליל. בלי לחשוב פעמיים, תפס את ספר הזוהר הקרוב אליו, והשליך אותו לגומחה בין הספריות, כך שלעולם לא ימצאו אותו. מה שהוא לא ידע, זה שבאזור הסתובב לו האברך הידוע "סופר-חורי", שקפץ מייד פנימה וניסה לחלץ את הספר האבוד. האם הוא יצליח? מה יעלה בגורל אופי השיזגיה? ומי סידר את האינטרנט במחשב השלישי? רוצו היום לקנות כרטיסים! הקרנת V.I.P על הפלומה של ה-PDD, טורניר Wii למקדימים! ועוד במסגרת חידוש הספרייה! במהלך יוצא דופן, הוחלט לפנות את הספרייה של הרב שרלו, ולהלאים את ערמות הספרים שעמדו שם במשך כ"כ הרבה זמן! בתוך השלל נמצאה מסכת בבא-מציעא מקושקשת של הרב גיל מכיתה ד', עם אמרות בסגנון "לא רוצים להשתגע, רוצים ללמוד", ו"1:0 לי, הרב חייב לי דיאט-קולה"! כמו כן, נמצאו קלפי איסוף של סופרגול משנת 1970 שהוחרמו ע"י הרב שרלו, ועותק מוחבא של "מהפכות פרשניות בהתהוותן"! אך הגילוי הגדול של הפשיטה היה גוש אבק גדול שהתגלה כסט ש"ס ארכיאולוגי, ששוין למהר"ם חלוואה! אולי כך אפשר להסביר את התעניינותה של ספריית בר-אילן בישיבה בזמן האחרון! איזה עוד הסבר יכול להיות לעובדה שהם ביקשו ממנו עותק של הפתיחתא? ועתה נעבור לחדשות השבו"שים! במהלך מחוכם למדי, שנועד למשוך שבו"שים לישיבה, הגיעו לישיבתנו הקטיטה (א.ק.). השבו"שים הידועים, אריאל "אח-של-שירן" עמוסי ויקיר "אח-של-שמילה" שמילה! לכש"א נמסר שנחתם איתו חוזה של עשר שנים בישיבה, כולל משרת חצר"מ ואחראי מטבח, עם אופציה לשידוך! שבו"ש אחר יצר מהומה, כשגילה בטעות לרב גיל שיש לו אח שלומד בישיבת הר המור, ושבו"ש שלישי היווה נושא לשיחת בית המדרש כשהתיישב באלגנטיות ובקלילות במקומו של הרב שרלו! כנראה שגם הוא, כמו שאר שבו"שי "אח-של", מכוון גבוה! ובמעבר חד לידענות חדר האוכל! בשעה טובה ומוצלחת, חזר הגולש המפורסם לתפריט של ארוחות הצהריים! בלי שום קשר מיוחד, כתבנו בשטחים עקב אחרי תופעת הגולש בישיבה, וגילה שמאז הקמת הישיבה, עלייה בהופעת הגולש קשורה ישירות לירידה חדה בכמות חתולי הרחוב ליד המטבח! סתם נקודה למחשבה! השבוע הגיע לישיבה הרב יעקב אריאל להעביר שיעור לבית המדרש הציבורי! הישיבה, באקט נואש למדי, נתנה זכות (חובת?) כניסה לחברי שיעור א' וב' לשיעור, ע"מ לא להביך את הרב בכמות המשתתפים הזעומה בממ"צ! השיעורים הצעירים, כנראה מגודל המאורע, הרגישו צורך להרגע ובילו את השיעור בשינה עמוקה! מי יודע? אולי כל המעמד היה חזיון חלום! מה שבטוח לא היה חלום, הוא הפולמוס שעורר אליעד בר-שלום, כשגילה את זעמו במודעה קצרה ועניינית בנושא! סיוט? חלום בלהות? אפשר לשאול את ע.פ.מ., אם הוא יחליט לחשוף את עצמו בזמן הקרוב! עורך-פתחון-מיואש? עורך-פתחון-מאושר? עורך-פתחון-מפתח? עין-פה-מצח? טוב, די. תנסו אתם למצוא ראשי תיבות עם ע' בהתחלה! ולסיום לפינת מה הקשר של! מה הקשר של! לאירועי השבוע! קשר כפול! אבד המפתח של חדר האוכל וכפיצוי, המפתח קיבל תאריך הוצאה סופי! שבת שלום לתלמידים, רבנים, צור ווינגרטן! חיים טובים!

טובת מסדרי הספרייה, קיבצנו כאן כמה מההוראות הבסיסיות לסידור ספרים:

1. אין סימון 'Enter'. זה חץ שמכוון לכריכה.
 2. יש ערמה של 'ו', השלט נפל.
 3. אם מצאת ספר עם סימון 'ת', אנא החזר אותו בדיסקרטיות להיכן שמצאת אותו, זה כנראה משהו שגנבנו לחדרים.
 4. זה לא 'כ', זה 'ח'.
 5. היה ומצאת ספר שבאמת מסומן 'כ', יש להרים אותו מעל הראש, להתרוצץ ברחבי הספרייה, ולזעוק "חסידות!".
 - 5.1. סעיף 5 תמיד מצחיק, ולא משנה כמה פעמים עושים אותו.
 6. 'מ' ו'נ' נשארים על המדפים.
 7. אין מה לדאוג, דוחים את החבורה של מור.
- צוות הספרייה מודה לך על תרומתך. בוא גם מחר, אין אנשים.

צוות המסדרים לפרסם פה משהו על הסידור! ראו מסגרת משמאל! במסגרת מבצע "עובר לעשייתך", בחבורה של מור כלפון למדו על מושג הצירוף, והיו עתידים להצטרף לסידור הספרים! מה שרוקן את החבורה בפעם הבאה שהיו אמורים להתכנס, והפך את מור לאיש החבורה הבודד! מי שכן היה למעלה השבוע, קיבל כרטיס חנים למקום בשורה הראשונה בהצגה מיוחדת במינה! והנה תקציר הדברים! בבוקר לח בשנת תשע"א, הוחלט למנות את יצחק שיזגל לאחראי הספרייה בישיבת פתח תקווה. "נפלא" חשב יצחק לעצמו "כעת אוכל לדאוג לספרי ההלכה, ולהחזיר להם את מקומם הראוי בין מדפי הספרייה, לאחר שלטון העריצות של רבי ומורי אריאל הורוביץ, שדחק אותם לפינה". מלא רוח חיים ועליצות, התחיל יצחק לסדר את הספרים, דוחף סטים של 'פניני הלכה' תחת כל עץ רענן. לפתע חשכו עיניו - ערמות על גבי ערמות של ספרים היו מלאות בספרי זוהר, כתבי רבי צדוק, ועוד מיני ספרים לא-פרקטיים בעליל. בלי לחשוב פעמיים, תפס את ספר הזוהר הקרוב אליו, והשליך אותו לגומחה בין הספריות, כך שלעולם לא ימצאו אותו. מה שהוא לא ידע, זה שבאזור הסתובב לו האברך הידוע "סופר-חורי", שקפץ מייד פנימה וניסה לחלץ את הספר האבוד. האם הוא יצליח? מה יעלה בגורל אופי השיזגיה? ומי סידר את האינטרנט במחשב השלישי? רוצו היום לקנות כרטיסים! הקרנת V.I.P על הפלומה של ה-PDD, טורניר Wii למקדימים! ועוד במסגרת חידוש הספרייה! במהלך יוצא דופן, הוחלט לפנות את הספרייה של הרב שרלו, ולהלאים את ערמות הספרים שעמדו שם במשך כ"כ הרבה זמן! בתוך השלל נמצאה מסכת בבא-מציעא מקושקשת של הרב גיל מכיתה ד', עם אמרות בסגנון "לא רוצים להשתגע, רוצים ללמוד", ו"1:0 לי, הרב חייב לי דיאט-קולה"! כמו כן, נמצאו קלפי איסוף של סופרגול משנת 1970 שהוחרמו ע"י הרב שרלו, ועותק מוחבא של "מהפכות פרשניות בהתהוותן"! אך הגילוי הגדול של הפשיטה היה גוש אבק גדול שהתגלה כסט ש"ס ארכיאולוגי, ששוין למהר"ם חלוואה! אולי כך אפשר להסביר את התעניינותה של ספריית בר-אילן בישיבה בזמן האחרון! איזה עוד הסבר יכול להיות לעובדה שהם ביקשו ממנו עותק של הפתיחתא? ועתה נעבור לחדשות השבו"שים! במהלך מחוכם למדי, שנועד למשוך שבו"שים לישיבה, הגיעו לישיבתנו הקטיטה (א.ק.). השבו"שים הידועים, אריאל "אח-של-שירן" עמוסי ויקיר "אח-של-שמילה" שמילה! לכש"א נמסר שנחתם איתו חוזה של עשר שנים בישיבה, כולל משרת חצר"מ ואחראי מטבח, עם אופציה לשידוך! שבו"ש אחר יצר מהומה, כשגילה בטעות לרב גיל שיש לו אח שלומד בישיבת הר המור, ושבו"ש שלישי היווה נושא לשיחת בית המדרש כשהתיישב באלגנטיות ובקלילות במקומו של הרב שרלו! כנראה שגם הוא, כמו שאר שבו"שי "אח-של", מכוון גבוה! ובמעבר חד לידענות חדר האוכל! בשעה טובה ומוצלחת, חזר הגולש המפורסם לתפריט של ארוחות הצהריים! בלי שום קשר מיוחד, כתבנו בשטחים עקב אחרי תופעת הגולש בישיבה, וגילה שמאז הקמת הישיבה, עלייה בהופעת הגולש קשורה ישירות לירידה חדה בכמות חתולי הרחוב ליד המטבח! סתם נקודה למחשבה! השבוע הגיע לישיבה הרב יעקב אריאל להעביר שיעור לבית המדרש הציבורי! הישיבה, באקט נואש למדי, נתנה זכות (חובת?) כניסה לחברי שיעור א' וב' לשיעור, ע"מ לא להביך את הרב בכמות המשתתפים הזעומה בממ"צ! השיעורים הצעירים, כנראה מגודל המאורע, הרגישו צורך להרגע ובילו את השיעור בשינה עמוקה! מי יודע? אולי כל המעמד היה חזיון חלום! מה שבטוח לא היה חלום, הוא הפולמוס שעורר אליעד בר-שלום, כשגילה את זעמו במודעה קצרה ועניינית בנושא! סיוט? חלום בלהות? אפשר לשאול את ע.פ.מ., אם הוא יחליט לחשוף את עצמו בזמן הקרוב! עורך-פתחון-מיואש? עורך-פתחון-מאושר? עורך-פתחון-מפתח? עין-פה-מצח? טוב, די. תנסו אתם למצוא ראשי תיבות עם ע' בהתחלה! ולסיום לפינת מה הקשר של! מה הקשר של! לאירועי השבוע! קשר כפול! אבד המפתח של חדר האוכל וכפיצוי, המפתח קיבל תאריך הוצאה סופי! שבת שלום לתלמידים, רבנים, צור ווינגרטן! חיים טובים!